3.4. Muhkem ve Müteşâbih

Muhkemin sözlük anlamı, sağlam; müteşâbih de iki şeyin birbirine benzemesi demektir. Muhkem ayetler, Kur'an-ı Kerim'in maksadı kolaylıkla anlaşılan ayetleridir. Müteşâbih ayetler ise manaları bilinemeyen, anlamlarında kapalılık bulunan ya da birden çok mana ihtimali olup bu manalardan birisini tercihte zorluk olan ayetlere denir.

Hud suresi 1. ayetinde Kur'an'ın tamamının muhkem olduğu ifade edilmektedir. Bunun anlamı bütün ayetlerin her yönüyle bozulmadan uzak, nazım ve i'câz güzelliğine sahip lafız ve manalarının kendi aralarında tam bir uyum içinde olmalarıdır. Yine Zümer suresi 23. ayette Kur'an'ın tamamının müteşâbih olduğu bildirilir. Bunun meali ise ayetlerin belagat, fesahat ve i'caz yönleriyle birbirlerinin benzeri olmaları ve birbirlerini tasdik eder nitelikte bulunmalarıdır.

18 bk. Nahl suresi, 67. ayet.
19 bk. Bakara suresi, 219. ayet.
20 bk. Nisâ suresi, 43. ayet.
21 Maide suresi, 90. ayet

NOT EDELİM

Müteşâbihlik, bazen lafızda bulunur. Mesela [وَفَاكِهَةً وَاَبًّا] ayetindeki اَبًّا lafzının devamındaki [مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ] "Sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak için" ayetinin (Abese suresi, 31. ayet) yardımıyla 'mera, otlak' anlamına geldiği anlaşılır. Müteşâbihlik bazen manada olur. Bu tür müteşâbihler, gayb aleminden bahseden ayetlerin anlamında bulunur. İnsan aklının kavrayamadığı konu ve olaylarla ilgili ayetlere hakiki müteşâbih ayetler denir. Müteşâbihlik lafız ve mananın ikisinde de olabilmektedir. Mesela **"…İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir."** *(Bakara suresi, 189. ayet)* ifadesi böyledir. Ayetin mealini çözebilmek için cahiliye Araplarının ihrama girdiklerinde evin kapısından girmeyip arkasından açtıkları yerden girme âdetlerini bilmek lazımdır. Ayetin lafzı bu detayı vermediği için lafzında ve mealinde gizlilik vardır.

Garib lafızların yer aldığı müteşâbih ayetlerin anlamını insanların çoğu bilebilir. Bir kısmını ise ancak derin bilgiye sahip olanlar bilebilirler. Şiir arabın divanıdır. Garibu'l Kur'an'ı Arap şiirindeki farklı kelimerden ve ayrıca Kur'an-ı Kerimdeki nahvi zor olan, kural dışı kelimelerden bilebiliriz. (bk. İ. Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s.150. Ragıb Isfehani, el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an, s. 373, 374.)

Müteşâbihleri anlamak için daha çok araştırma yapmak gerekir. Bu tür ayetlerin, Kur'an'ın edebî üstünlüğünün ortaya çıkmasında ve mana derinliğinin görülmesinde payı vardır. (Muhsin Demirci, Kur'an'ın Müteşâbihleri Üzerine, s. 54, 56, 85.)

DEĞERLENDİRELİM

"… (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir…"

(Âl-i İmrân suresi, 7. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Kur'an'ın yorumlanması açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Aslında ayetlerin muhkem ve müteşâbih olmaları lafızlarının ve manalarının sağlamlığını, kusursuzluğunu ve güzelliğini ifade etmektedir.[22] Âl-i İmrân suresinin 7. ayetinde hem muhkem hem de müteşâbih ayetlere vurgu yapılmaktadır: **"…(Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir."**

Muhkem ayetlerde ibadet, helal, haram ve amellere dair bilgiler yer alır. Bu ayetler gördüğümüz, yaşadığımız, hissettiğimiz ve akıl yürütebildiğimiz konularda bilgi verirler.

Müteşâbih ayetlerin ne anlama geldiği genel olarak iki kısımda incelenebilir: Birincisi, kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi gibi bilinme imkanı olmayan ayetlerdir. Bunların manasını sadece Allah Teala bilir. İkincisi ise anlamı bilinmeyen kelimeler ve ilk bakışta anlamı tam açık olmayan ayetlerdir.

22 bk. Hûd suresi, 1. ayet; Yûnus suresi, 1. ayet; Zuhruf suresi, 4. ayet; Zümer suresi, 23. ayet.
23 Zemahşerî, el-Keşşâf, C 2, s. 1086.
24 Fâtır suresi, 1. ayet.
25 Zemahşerî, el-Keşşâf, C 3, s. 1266.